

**Departament Badań Społecznych i Warunków Życia
Urząd Statystyczny w Krakowie**

Podstawowe dane o wybranych organizacjach trzeciego sektora w 2010 r.

Warszawa 2013

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

**Departament
Pożytku Publicznego**

OPRACOWANIE:

Departament Badań Społecznych i Warunków Życia GUS

Karolina Goś-Wójcicka
Anna Knapp
Sławomir Nałęcz

Urząd Statystyczny w Krakowie

Krzysztof Borysiak
Anna Fediuk
Dorota Olszewska
Tomasz Sekuła
Urszula Stasiak-Jaśkiewicz
Katarzyna Stożek
Rafał Wilk
Beata Włodarczyk

KONTAKT:

Realizacja badań:

Urząd Statystyczny w Krakowie
Ośrodek Badania
Gospodarki Społecznej

ul. K. Wyki 3
31-223 Kraków

telefon: (12) 361 01 13

fax: (12) 361 01 92

<http://www.stat.gov.pl/krak/>

Informacje o wynikach:

Główny Urząd Statystyczny
Departament Badań Społecznych
i Warunków Życia
Wydział Badań Gospodarki Społecznej

Al. Niepodległości 208
00-925 Warszawa

telefon: (22) 608 31 79

fax: (22) 608 31 82

<http://form.stat.gov.pl/sof/>

DRUK:

Zakład Wydawniczo-Poligraficzny MPiPS
Zakład Wydawnictw Statystycznych GUS

Szanowni Państwo!

Pragnąc zachęcić do udziału w aktualnym badaniu z serii SOF przekazuję w Państwa ręce niniejszy folder zawierający wybrane wyniki z poprzednich badań. Wyniki te przedstawiają stan ekonomicznych i społecznych zasobów, jak również działalność głównych typów podmiotów trzeciego sektora: stowarzyszeń i podobnych organizacji członkowskich, fundacji, organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, a także społecznych podmiotów wyznaniowych. W folderze znajdziecie Państwo informacje o liczbie aktywnych organizacji danego typu, pracownikach płatnych i pracy społecznej, bazie członkowskiej, bazie lokalowej i wyposażeniu, najważniejszych przeszkodach w prowadzeniu działalności, kosztach i przychodach oraz o źródłach przychodów.

Zestawione w folderze dane za lata 1997-2010 pozwalają zobaczyć, jak bardzo w ciągu tych 13 lat zmienił się stan objętego badaniami trzeciego sektora, w tym także, co się zmieniło od 2005 r. – „w epoce 1% i funduszy europejskich”.

Przedstawiamy krótkie charakterystyki wybranych, najliczniejszych grup organizacji wyróżniających się specyfiką prowadzonej działalności. Opisane zostały: stowarzyszenia kultury fizycznej, związki sportowe oraz inne organizacje sportowe, ochotnicze straże pożarne oraz stowarzyszenia i fundacje pogrupowane według ich najważniejszej dziedziny działalności, tj. zajmujące się przede wszystkim: kulturą i sztuką; usługami socjalnymi, rynkiem pracy i aktywizacją zawodową; edukacją i działalnością naukowo-badawczą; ochroną praw i rzecznictwem; ochroną środowiska. Dalej przedstawione zostały koła łowieckie, społeczne podmioty wyznaniowe oraz inne organizacje zajmujące się religią, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców oraz kółka rolnicze.

Na koniec, chcę serdecznie podziękować wszystkim przedstawicielom badanych organizacji, którzy poświęcili czas na wypełnienie sprawozdań SOF w poprzednich latach. Dzięki Państwa wysiłkowi a także dzięki zaangażowaniu wielu pracowników statystyki publicznej – badania te dostarczyły ważnych wskaźników służących ocenie efektów funkcjonowania polityk wspierających rozwój organizacji pozarządowych oraz gospodarki społecznej. Pozwoliło to także na przygotowanie obszernej publikacji pt. „Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd gospodarczy i zawodowy, organizacje pracodawców w 2010 r.”. Będzie ona bezpłatnie dostępna za pośrednictwem witryny internetowej <http://form.stat.gov.pl/sof>. W witrynie tej znajdują Państwo także praktyczne informacje dotyczące organizacji badań SOF-1 i SOF-4 w 2013 r.

Życzę przyjemnej lektury,

Sławomir Nałęcz

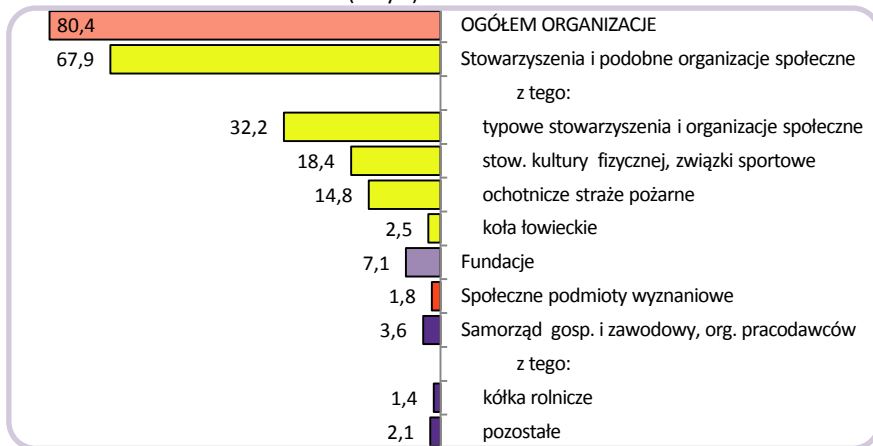
Zastępca Dyrektora

Departament Badań Społecznych i Warunków Życia GUS

LICZBA AKTYWNYCH ORGANIZACJI W 2010 R.

W trakcie realizacji badania SOF-1 ustalono, że spośród 95,9 tys. stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych znajdujących się w prowadzonej przez GUS Bazie Jednostek Statystycznych aktywnie działało 80% podmiotów, natomiast z 6,1 tys. organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego oraz organizacji pracodawców, objętych sprawozdaniem SOF-4 działalność prowadziło jedynie 59%.

Wykres 1. Struktura zbiorowości badanych podmiotów trzeciego sektora na dzień 31.12.2010 r. (w tys.).

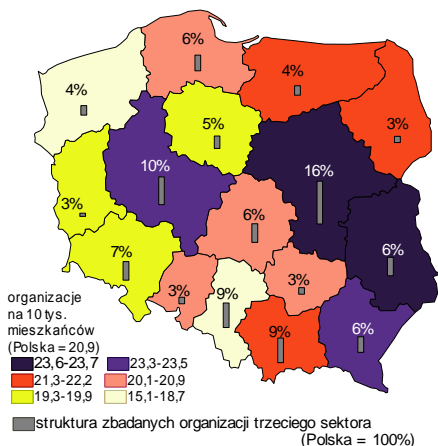
W sumie na dzień 31 grudnia 2010 r. aktywnych było **80,4 tys. organizacji**, w tym:

- ⇒ **67,9 tys. stowarzyszeń** i podobnych **organizacji społecznych** - obok typowych stowarzyszeń¹ (32,2 tys.) grupę tę tworzą stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (18,4 tys.), ochotnicze straże pożarne (14,8 tys.) oraz koła łowieckie (2,5 tys.),
- ⇒ **7,1 tys. fundacji**,
- ⇒ **3,6 tys. organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego** oraz **organizacji pracodawców**, wśród których 1,4 tys. stanowiły kółka rolnicze,
- ⇒ **1,8 tys. społecznych podmiotów wyznaniowych**, czyli organizacji członkowskich oraz placówek świadczących usługi społeczne działających w ramach kościołów i związków wyznaniowych.

Ważną grupę wśród objętych badaniami podmiotów trzeciego sektora stanowią organizacje posiadające status pożytku publicznego (OPP). Ich udział w całej badanej zbiorowości wyniósł 9%. Najwyższy był wśród fundacji (23%), zaś najniższy wśród jednostek samorządu gospodarczego i zawodowego oraz organizacji pracodawców (poniżej 0,5%).

¹ *Typowe stowarzyszenia i organizacje społeczne* – to zróżnicowana zbiorowość stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, które nie są stowarzyszeniami kultury fizycznej, związkami sportowymi, ochotniczymi strażami pożarnymi ani kołami łowieckimi.

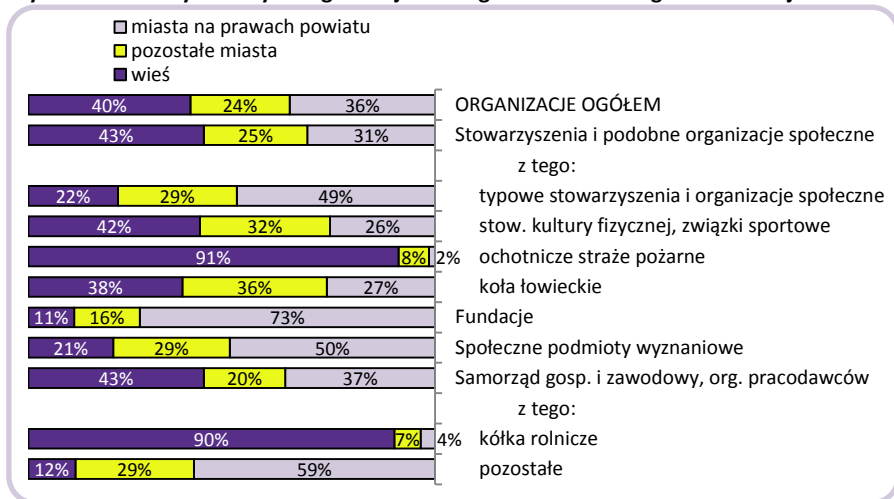
Mapa 1. Rozkład badanych organizacji trzeciego sektora oraz ich dostępność według województw.

Najwięcej organizacji, bo aż 12,4 tys. miało swoją siedzibę w województwie mazowieckim. Zauważyć jednak trzeba, że ponad połowa z nich mieściła się na terenie Warszawy. Najmniej z badanych podmiotów ulokowanych było w województwach: lubuskim, opolskim, podlaskim i świętokrzyskim (po 3%). Nieco inny obraz wyłania się, gdy w analizie zróżnicowań regionalnych zostanie uwzględniona liczba mieszkańców. W Polsce średnio na 10 tys. osób przypadało prawie 21 badanych podmiotów trzeciego sektora.

Największą dostępnością organizacji charakteryzowały się województwa: lubelskie, mazowieckie, podkarpackie i wielkopolskie, w których na 10 tys. mieszkańców działały ponad 23 podmioty trzeciego sektora. Zdecydowanie najmniej organizacji przypadało natomiast w województwie śląskim (15,1 na 10 tys. osób).

Wykres 2. Siedziby badanych organizacji trzeciego sektora według ich lokalizacji.

Sześć na dziesięć organizacji objętych badaniem SOF-1 lub SOF-4 mieściło się w miastach, częściej w miastach na prawach powiatów niż w mniejszych miastach.

W miastach na prawach powiatów najczęściej zlokalizowane były fundacje (73%), a także organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kótek rolniczych (59%), za to ochotnicze straże pożarne, podobnie jak kółka rolnicze najczęściej swoją działalność prowadziły na wsi (odpowiednio 91% i 90%).

POTENCJAŁ SPOŁECZNY

BAZA CZŁONKOWSKA

Prawie wszystkie aktywne organizacje objęte badaniami SOF-1 i SOF-4 (98%) zadeklarowały, że posiadały w 2010 r. bazę członkowską (podmioty nieczłonkowskie wskazywały posiadanie członków organów kolegialnych). Łącznie objęte badaniem organizacje miały około 10,2 mln członkostw², tzn. taka była suma pozycji na ich listach członkowskich, przy czym w liczbie tej uwzględniono wyłącznie osoby prywatne, a nie podmioty gospodarcze, instytucje czy inne organizacje.

Wykres 3. Struktura liczby członkostw i liczebności organizacji.

* Dla fundacji i innych organizacji niezrzeszających osób fizycznych uwzględniono liczbę członków organów kolegialnych organizacji (zarząd, rada itp.).

Zdecydowanie największe zasoby członkowskie miały typowe stowarzyszenia i organizacje społeczne. Ich łączny udział w sumie członkostw badanego trzeciego sektora wyniósł 69% i był o 29 p. proc. większy niż udział w liczbie podmiotów tegoż sektora.

² Termin członkostwa odnoszący się do łącznej liczby pozycji na listach członków w poszczególnych organizacjach zastosowano dla odróżnienia od liczby mieszkańców Polski będących członkami przynajmniej jednej organizacji. Liczbę członkostw uzyskujemy z badań organizacji natomiast liczbę członków – z badań ludności. Różnice między nimi wynikają z tego, że część osób należy do więcej niż jednej organizacji, a poza tym w badaniach ludności respondenci pamiętają, że są członkami organizacji, gdy są faktycznie z nimi związani, a nie wtedy gdy członkostwo ma charakter tylko formalny.

Znacznie mniejszy potencjał członkowski miały do dyspozycji stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (12% członkostw) oraz organizacje samorządu gospodarczego³, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (10%). Połowę członkostw w grupie organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych wnoszą samorządy zawodowe zawodów zaufania publicznego - członkowstwo w nich jest obowiązkowe dla osób wykonujących zawody medyczne i prawnicze.

Ostatnią ze znaczących w zakresie członkostwa grup organizacji są ochotnicze straże pożarne. Ich udział w potencjale członkowskim badanego trzeciego sektora (6%) jest ponad trzykrotnie niższy niż udział w liczbie podmiotów tworzących ten sektor (18%). Oznacza to, że średnia liczba członków jest w OSP znacznie mniejsza niż przeciętnie w sektorze. Odwrotna sytuacja ma miejsce w przypadku organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (bez kółek rolniczych), a także w przypadku typowych stowarzyszeń i organizacji społecznych.

Wśród członkostw wykazywanych przez badane organizacje 4 na 10 dotyczyło kobiet. Szczególnie niski udział członkiń odnotowano w kołach łowieckich (2%) oraz ochotniczych strażach pożarnych (8%).

PRACA SPOŁECZNA

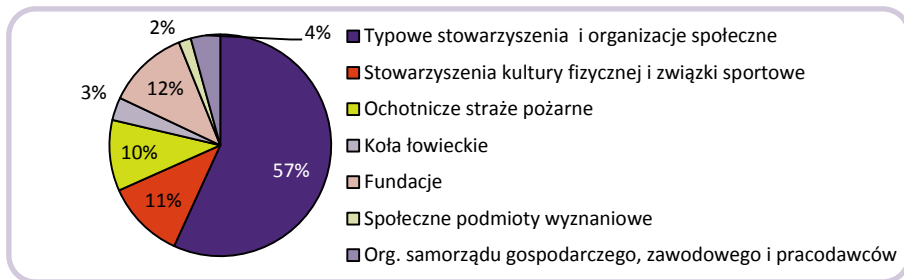
Praca społeczna, rozumiana jako bezpłatna i dobrowolna praca służąca realizacji celów organizacji, ma dla podmiotów sektora non-profit bardzo duże znaczenie, gdyż stanowi potwierdzenie realnego zaangażowania członków i wolontariuszy nie będących członkami w realizację misji organizacji. Poza tym praca społeczna jest głównym zasobem, na jakim opierają swoją działalność organizacje, które z powodu braku środków nie mogą sobie pozwolić na zatrudnianie pracowników płatnych. W badaniach SOF-1 i SOF-4 85% podmiotów zadeklarowało, że korzystało z dobrowolnej i nieodpłatnej pracy swoich członków lub osób spoza organizacji.

Wszystkie badane organizacje trzeciego sektora, które korzystały z pracy społecznej w 2010 r., wykazały w sumie około 2,3 mln wolontariuszy. Należy jednak pamiętać, że liczba ta oparta jest najczęściej na szacunkach, jakich dokonują badane organizacje w trakcie wypełniania formularza SOF-1 lub SOF-4, gdyż na ogół nie prowadzą szczegółowej ewidencji wolontariatu. Natomiast deklaracje uzyskane od ludności w ramach badania GUS *Praca niezarobkowa poza gospodarstwem domowym* wskazują, że w całym 2010 r. wolontariuszami w podobnej do omawianej tutaj zbiorowości organizacji⁴ było około 10% mieszkańców Polski w wieku co najmniej 15 lat, tj. nieco ponad 3 mln osób.

³ W kategorii samorządu gospodarczego mieszczą się m.in. izby rolnicze. Połowa z nich podaje liczbę członkostw odnosząc ją do liczby wybranych przedstawicieli rolników, a druga połowa podaje liczbę wszystkich osób płacących podatek rolny i innych grup, które w ustawie o izbach rolniczych zostały określone jako ich członkowie. W naszych obliczeniach przyjęliśmy pierwszą opcję dla wszystkich izb rolniczych.

⁴ W badaniu PNZ uwzględniano również organizacje nieformalne.

Wykres 4. Struktura osób pracujących społecznie w 2010 r. według rodzaju organizacji.

Po przeliczeniu na etaty praca społeczna w ramach wszystkich organizacji objętych badaniami z serii SOF odpowiadała zatrudnieniu 38,8 tys. pełnoetatowych pracowników. Średni wymiar czasu tej pracy, który przypadał na jedną organizację korzystającą z pracy wolontariuszy wyniósł 0,5 etatu, przy czym najwyższy odnotowano wśród społecznych podmiotów wyznaniowych i organizacji pożytku publicznego (odpowiednio 1,4 oraz 1 etat), a najniższy - wśród ochotniczych straży pożarnych i kółek rolniczych (0,2 i 0,1 etatu).

Najwięcej, bo aż 8 na 10 wolontariuszy pracowało na rzecz stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, przy czym zdecydowaną większość stanowili wolontariusze typowych stowarzyszeń. Co 10 osoba pracowała społecznie w ramach fundacji. Niewielki udział w sumie osób pracujących społecznie na rzecz badanych organizacji trzeciego sektora miały natomiast osoby wykazane przez społeczne podmioty wyznaniowe oraz przez samorząd gospodarczy, zawodowy i organizacje pracodawców (odpowiednio 2% oraz 4%).

POTENCJAŁ EKONOMICZNY

POTENCJAŁ ZATRUDNIENIOWY

Na koniec 2010 r. w badanych organizacjach trzeciego sektora na podstawie stosunku pracy zatrudnionych było łącznie 132,5 tys. osób, w tym dla 111,8 tys. pracowników było to główne miejsce pracy. Biorąc pod uwagę liczbę etatowych miejsc pracy generowanych przez badane organizacje można wyliczyć ich łączny udział wśród pracujących. W stosunku do przeciętnej liczby osób pracujących w gospodarce narodowej zatrudnienie w objętym badaniami SOF sektorze na dzień 31.12.2010 r. stanowiło 0,8%, a w stosunku do sektora prywatnego – 1,1%⁵.

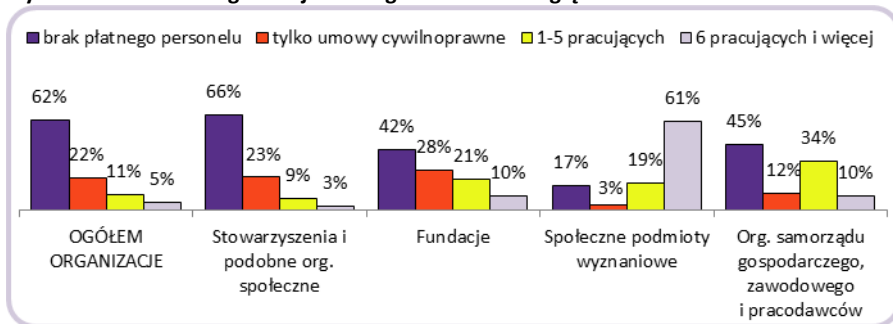
Jeśli potraktować badany trzeci sektor, jako jednego pracodawcę to wyprzedziłby on wszystkich największych pracodawców polskiej gospodarki. Zatrudnienie w jego ramach znalazło o 1/3 więcej osób niż u największego pracodawcy sektora publicznego i aż o 100 tys. osób więcej niż u największego pracodawcy sektora prywatnego.

⁵ Wskaźniki obliczone w oparciu o informacje o głównym miejscu pracy z wyników badań SOF-1 i SOF-4 za 2010 r. oraz dane o przeciętnej liczbie pracujących w gospodarce narodowej z Rocznika Statystycznego RP 2010.

Ze względu na rozpowszechnienie zatrudniania w niepełnym wymiarze czasu pracy przeciętna liczba zatrudnionych w trzecim sektorze w całym 2010 r. była niższa od liczby osób pracujących na koniec roku i wyniosła 114,4 tys. etatów.

Specyficzną cechą badanej zbiorowości jest to, że zdecydowana większość należących do niej podmiotów w ogóle nie korzysta z pracy płatnej. W 2010 r. 62% badanych organizacji trzeciego sektora nie dysponowało żadnym płatnym personelem, 22% - oferowało wyłącznie umowy cywilnoprawne, a jedynie 16% - posiadało pracowników etatowych (i jednocześnie często zatrudniały także w oparciu o umowy cywilnoprawne). Szczególnie rzadko z pracy płatnej korzystały ochotnicze straże pożarne (jedynie 7%), a następnie kółka rolnicze (22%). Relatywnie często natomiast personelem pracującym odpłatnie dysponowały społeczne podmioty wyznaniowe (83%), a także organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (56%).

Wykres 5. Struktura organizacji trzeciego sektora ze względu na zatrudnienie w 2010 r.

Wśród organizacji zatrudniających pracowników etatowych średnia liczba osób pracujących na koniec 2010 r. wyniosła 10, ale w połowie z nich umowy o pracę miało nie więcej niż 3 pracowników. Grupą podmiotów wyróżniających się zdecydowanie wyższą liczbą zatrudnianych osób były społeczne podmioty wyznaniowe, w ramach których zatrudnionych było przeciętnie 26 osób, a w połowie z nich pracowało nie mniej niż 13 osób.

Charakterystyczny dla pozarządowego rynku pracy jest też wysoki udział pracujących kobiet – stanowiły one 71% pracowników etatowych, podczas gdy w całej gospodarce narodowej ich udział wyniósł jedynie 47%. Co ciekawe feminizacja zatrudnienia etatowego w organizacjach pozarządowych w latach 2005-2010 wyraźnie wzrosła - z 58% do 71%, tj. o 13 p. proc. Ponadto relatywnie wysokie były też w 2010 r. wskaźniki zatrudnienia emerytów (5%) oraz osób niepełnosprawnych (6%).

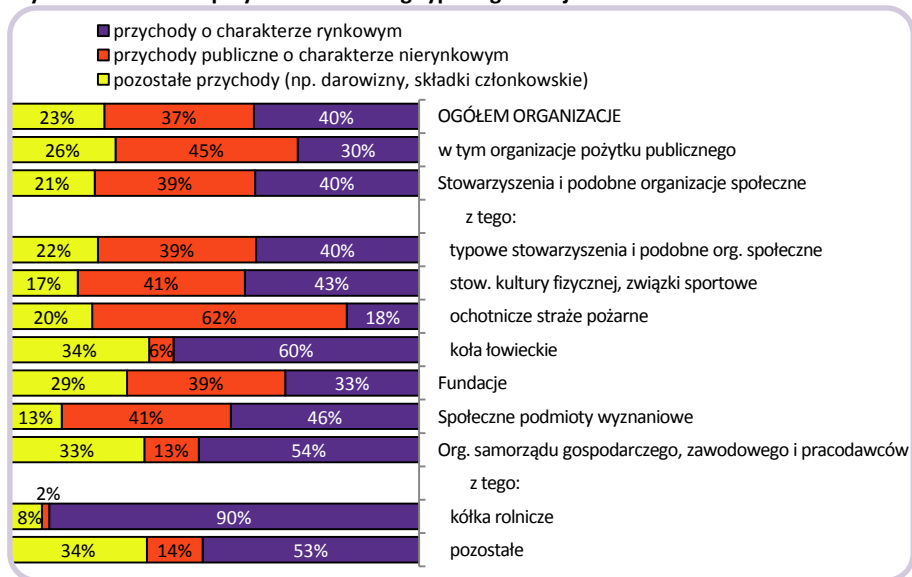
Inną specyficzną cechą zatrudnienia w trzecim sektorze jest niski poziom wynagrodzeń. Przeciętne wynagrodzenie (brutto) osób pracujących w ramach stosunku pracy wyniosło 2,8 tys. zł na 1 etat, natomiast średnia pensja w całej gospodarce narodowej - 3,2 tys. zł. Jediną grupą organizacji, w których przeciętne wynagrodzenie zbliżone było do średniej krajowej były organizacje samorządu zawodowego i gospodarczego oraz pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych.

Jak już wspomniano zatrudnienie etatowe nie jest jedyną formą pracy płatnej, z której korzystają podmioty trzeciego sektora. Dla przedstawienia pełnego obrazu pracy zarobkowej, jaka miała w nich miejsce, należy uwzględnić również pracę pozaetatową. Przeliczając pracę świadczoną w ramach umów cywilnoprawnych na etaty w oparciu o średnie koszty zatrudnienia w sektorze okazuje się, że w sumie płatna praca pozaetatowa odpowiadała ponad 76 tys. etatów przeliczeniowych. Po dodaniu tej liczby do ponad 114 tys. etatów w ramach stosunku pracy całość pracy płatnej wynosi 190,4 tys. pełnych etatów.

POTENCJAŁ FINANSOWY I STRUKTURA PRZYCHODÓW

Łączna kwota przychodów wykazana przez wszystkie aktywne organizacje w 2010 r. wyniosła 23,2 mld zł, zaś kwota kosztów – 22,1 mld zł. Przychody badanych organizacji trzeciego sektora w porównaniu z PKB Polski stanowiły 1,6%. Wśród organizacji, które wykazały jakiegokolwiek przychody (90% podmiotów) średnia wartość rocznego budżetu wyniosła około 322 tys. zł, jednak w połowie z tych organizacji kwota ta nie przekroczyła 25 tys. zł. Duże rozwarstwienie finansowe w badanym sektorze dobrze ilustruje fakt, że organizacje mające przychody przekraczające 1 mln zł dysponowały aż 3/4 wszystkich przychodów sektora, chociaż stanowiły zaledwie 5% badanej zbiorowości.

Wykres 6. Struktura przychodów według typu organizacji.

Najwyższe średnie przychody odnotowano wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (1,6 mln zł), organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców bez kółek rolniczych (1,2 mln zł) oraz wśród fundacji (0,9 mln zł). Najmniejszymi przychodami dysponowały działające głównie na obszarach wiejskich ochotnicze straże pożarne (średnio

31 tys. zł) oraz kółka rolnicze (65 tys. zł). Na wysokość uzyskiwanych przychodów duży wpływ miał status OPP. Średnia przychodów organizacji pożytku publicznego była ponad trzykrotnie wyższa od przychodów organizacji nieposiadających wspomnianego statusu i wyniosła 814 tys. zł.

W strukturze przychodów całego badanego sektora, środki o charakterze rynkowym stanowiły 40%, w tym z działalności gospodarczej oraz odpłatnej statutowej (po 17%), podczas gdy nierynkowe przychody ze źródeł publicznych miały trochę mniejszy udział w całości przychodów (37%), w tym 1% odpisu od podatków PIT (2%).

Należy zwrócić uwagę na wysoki udział przychodów o charakterze rynkowym generowanych w grupie kółek rolniczych (90%), a także wśród kół łowieckich (60%) i organizacji samorządu zawodowego, gospodarczego oraz pracodawców z wyłączeniem kółek rolniczych (53%). Natomiast najbardziej zależne od środków publicznych były ochotnicze straże pożarne (62%), a w dalszej kolejności organizacje posiadające status pożytku publicznego (45%).

WARUNKI PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI

Prawie 2/3 organizacji miało do swej dyspozycji w 2010 r. lokal, jednak tylko 1/10 z wszystkich podmiotów objętych badaniem była właścicielami tych lokali, pozostałe korzystały z nich na zasadzie nieodpłatnego użyczenia lub – rzadziej – wynajmu. Organizacje, które korzystały z lokali, miały na swój użytek średnio 315 m², jednak połowa z nich dysponowała nie więcej niż 75 m² powierzchni użytkowej.

Rys. 1. Organizacje - właściciele lokali, samochodów i komputerów w 2010 r.

	Odsetek organizacji	Średnia	Mediana
	10%	795m ²	247m ²
	10%	2	1
	21%	7	2

Co ciekawe, jeszcze mniejszy dostęp do korzystania na własny użytek badane organizacje miały do komputerów i samochodów. Niespełna 1/3 organizacji mogła korzystać z komputera, a 23% z samochodu, zaś na własność przynajmniej jeden komputer posiadała co piąta organizacja, a samochód - co dziesiąta.

Warunki prowadzenia działalności to nie tylko zasoby rzeczowe organizacji, ale też otoczenie w jakim funkcjonują.

W 2010 r. 23% organizacji zadeklarowało, że nie miało żadnych problemów w swojej działalności, natomiast zdecydowana większość wskazała przynajmniej jeden problem.

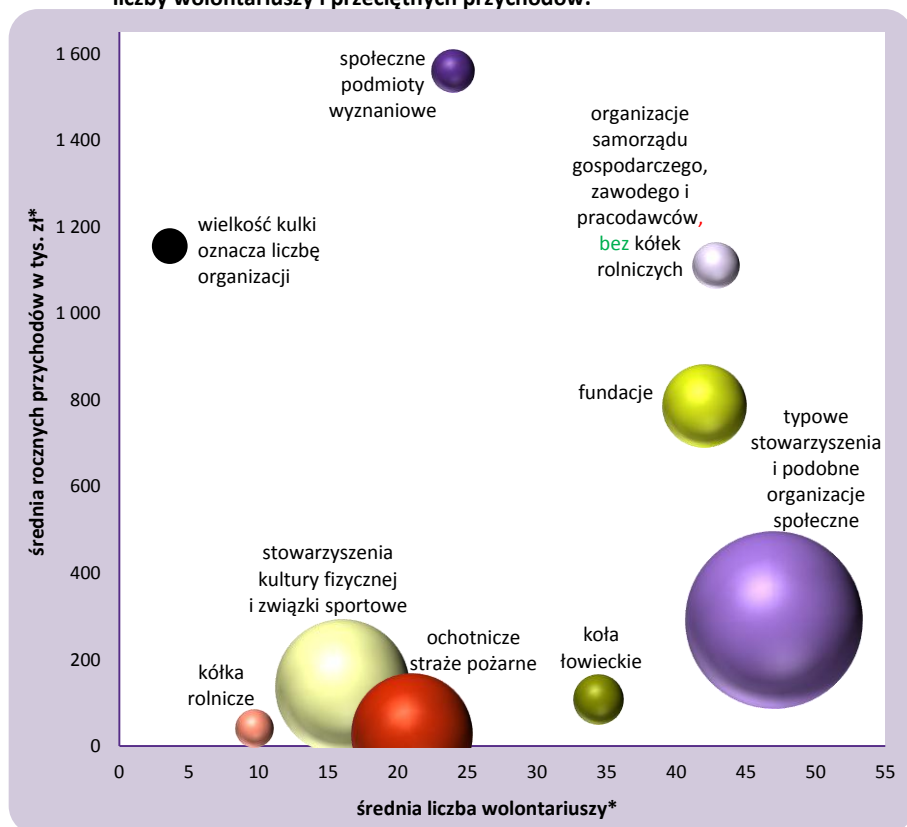
Najczęściej wskazywane były trudności w pozyskaniu środków na działalność – taką odpowiedź wybrała połowa organizacji i prawie 2/3 z tych, które miały jakiegokolwiek problemy. Kolejnymi problemowymi obszarami były: niewystarczająca liczba chętnych do pracy społecznej (32%), przepisy i procedury prawne (27%), trudności w kontaktach z administracją publiczną (21%).

Chociaż, jak wynika z powyższych danych, współpraca z administracją publiczną bywała problematyczna, jednak 73% organizacji w 2010 r. ją podejmowało. Wyraźnie częściej niż przeciętnie współpracę z sektorem publicznym podejmowały ochotnicze straże pożarne (94%) oraz stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (81%).

Z kolei współpracę wewnątrzsektorową, w ramach różnego typu porozumień, forów czy formalnych struktur federacyjnych wykazało 56% badanych podmiotów. Pod względem deklaracji dobrowolnego angażowania się w mniej lub bardziej sformalizowane sieci organizacji wyróżniały się - podobnie jak przy współpracy z administracją publiczną - ochotnicze straże pożarne (77%), stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (74%), ale również koła łowieckie (78%).

SPÓŁECZNO-EKONOMICZNA MAPA TRZECIEGO SEKTORA

Wykres 7. Badane podmioty trzeciego sektora w 2010 r. według liczebności, średniej liczby wolontariuszy i przeciętnych przychodów.

* Średnie wartości prezentowane na wykresie zostały obliczone dla wszystkich aktywnych organizacji, bez względu na to, czy dane zjawisko w jednostce występowało.

Pod względem liczebności w badanym trzecim sektorze wyróżnia się kategoria typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, których było najwięcej – stanowiły aż 40% całej zbiorowości. Na przeciwnym biegunie znalazły się 4 mało liczne, ale wyraziste grupy: kółka rolnicze (2%), społeczne podmioty wyznaniowe (2%), koła łowieckie (3%) oraz organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych (4%). Wśród organizacji o średniej liczbie podmiotów znajdują się fundacje (9%), ochotnicze straże pożarne (18%) i stowarzyszenia kultury fizycznej, związki sportowe (23%).

Jeśli za wskaźnik zasobów społecznych organizacji uznamy średnią liczbę osób zaangażowanych w pracę społeczną na jej rzecz w ciągu roku, to okazuje się, że najbardziej zasobne są typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (korzystające przeciętnie z pracy społecznej 47 osób), ale niedaleko za nimi sytuują się organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych (43), fundacje (42), a nieco dalej koła łowieckie (34). Relatywnie mały zakres wsparcia społecznego stwierdzono wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (średnio 24 pracujących społecznie), ochotniczych straży pożarnych (21) oraz stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych (16). Najmniejszą średnią liczbę osób wspierających działalność organizacji bezpłatną pracą zadeklarowały kółka rolnicze (10).

Największe zróżnicowanie między omawianymi grupami podmiotów widać jednak w zakresie zasobów ekonomicznych – różnica w przeciętnych przychodach dwóch skrajnych grup organizacji była aż 52-krotna. Wyraźnym liderem były społeczne podmioty wyznaniowe (średnie przychody 1,6 mln zł). Do ekonomicznej klasy średniej trzeciego sektora zaliczyć można organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców bez kółek rolniczych oraz fundacje (1,1 - 0,8 mln zł). Przychody większości badanych organizacji były niskie wśród typowych stowarzyszeń i organizacji społecznych, wśród kół łowieckich oraz wśród stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych (0,1-0,3 mln). Najmniej środków do dyspozycji w 2010 r. – średnio poniżej 50 tys. zł – miały kółka rolnicze i ochotnicze straże pożarne.

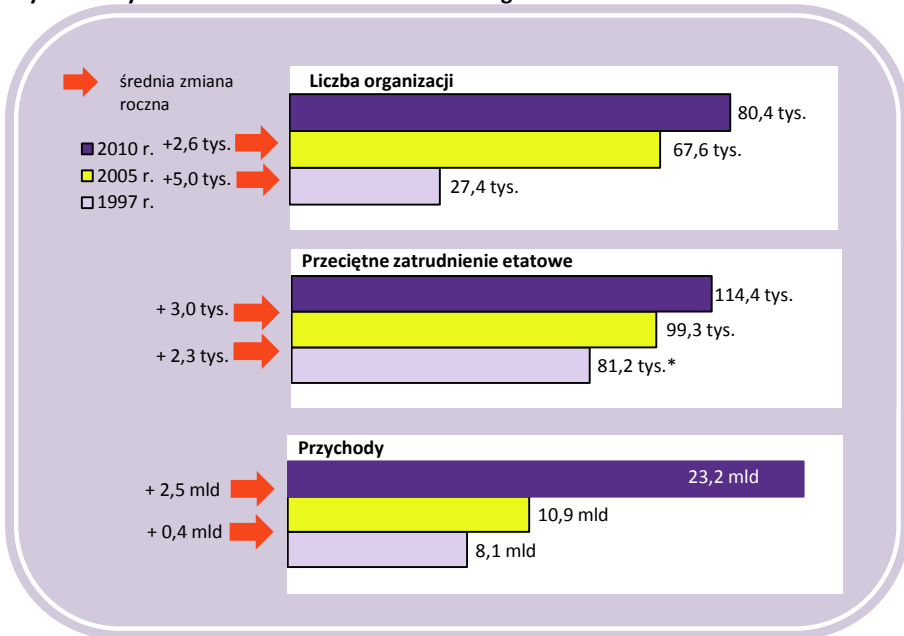
Podsumowując można stwierdzić, że spośród jednostek badanego trzeciego sektora największe zasoby ekonomiczne mają społeczne podmioty wyznaniowe, a największe zasoby społeczne - typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne. Wysoką pozycją w obu wymiarach mogą cieszyć się organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych, a także fundacje. Natomiast najtrudniejszą sytuację ekonomiczną i zarazem najmniejsze wsparcie społecznej stwierdzono wśród kółek rolniczych.

ZMIANY W TRZECIM SEKTORZE W LATACH 1997-2010

W ciągu 13 lat między 1997 a 2010 rokiem nastąpił prawie 3-krotny wzrost liczby aktywnych podmiotów badanego sektora. Największe znaczenie miała wysoka dynamika w najliczniejszych grupach organizacji tj. wśród stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (328%) oraz fundacji (211%). Liczba jednostek trzeciego sektora w grupach podmiotów objętych badaniami w latach 1997-2005 r. szybko rosła (średnio po 5,0 tys.

podmiotów rocznie), zaś w okresie 2005-2010 rosła dwukrotnie wolniej (po 2,6 tys. podmiotów rocznie).

Wykres 8. Dynamika liczebności i zasobów trzeciego sektora w latach 1997-2010.

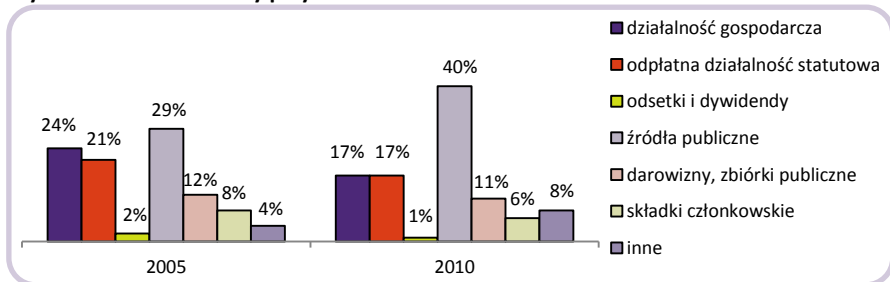
* Przyjęto dolną granicę uogólnianych wielkości na podstawie badania SOF.

Dynamika zatrudnienia etatowego w latach 1997-2010 wyniosła 141%, a więc była dwa razy mniejsza niż opisane powyżej zmiany w liczebności trzeciego sektora. Wyrażona w etatach liczba pracowników zatrudnionych w ramach umów o pracę rosła średnio o blisko 2,3 tys. rocznie w okresie 1997-2005, natomiast w latach 2005-2010 średni roczny wzrost zatrudnienia był większy i wyniósł 3 tys. etatów. Mimo wzrostu ogólnego zatrudnienia w sektorze liczba etatów przypadających na średnią organizację spadła z 3,0 do 1,4 etatu, co wynikało z dużo większej dynamiki liczby organizacji niż ich personelu etatowego.

Dużo większą dynamikę odnotowano w zakresie przychodów. W latach poprzedzających wejście do UE oraz wejście w życie *ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* przychody badanego trzeciego sektora rosły w tempie niespełna 0,4 mld rocznie. Natomiast później, tj. w latach 2005-2010 przychody rosły 7-krotnie szybciej - o blisko 2,5 mld rocznie.

Wzrost sumy przychodów trzeciego sektora był też widoczny w odniesieniu do całej gospodarki narodowej, w latach 2005-2010 udział przychodów omawianych organizacji w stosunku do PKB wzrósł z 1,1% do 1,6%. Natomiast wzrost zatrudnienia etatowego w badanych organizacjach był na tyle nieduży (o 15%), że udział personelu etatowego trzeciego sektora w liczbie pracujących w gospodarce narodowej pozostał na tym samym poziomie (0,8%).

Wykres 9. Struktura sumy przychodów w latach 2005-2010.

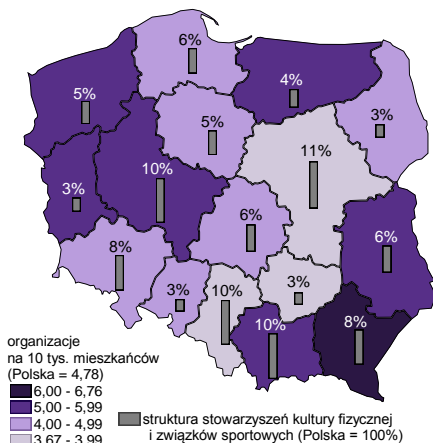
Oprócz dużego wzrostu ogólnych przychodów badanego sektora między 2005 a 2010 r. nastąpiły także duże zmiany w strukturze tych przychodów. Zmniejszyło się znaczenie środków uzyskiwanych w ramach działalności o charakterze rynkowym (w sumie o 12 p.proc.), w tym najbardziej tych wypracowywanych w ramach działalności gospodarczej (o 7 p.proc.). Jednocześnie zwiększył się udział przychodów pochodzących ze środków publicznych (o 11 p.proc.), w tym z 1% odpisu od podatku.

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH, NAJLICZNIEJSZYCH GRUP ORGANIZACJI⁶

STOWARZYSZENIA KULTURY FIZYCZNEJ, ZWIĄZKI SPORTOWE ORAZ POZOSTAŁE ORGANIZACJE ZAJMUJĄCE SIĘ SPORTEM I REKREACJĄ

Zbiorowość prawnie zdefiniowanych organizacji sportowych składająca się ze stowarzyszeń kultury fizycznej, w tym klubów sportowych oraz ze związków sportowych stanowiła 23% wszystkich aktywnych w 2010 r. organizacji trzeciego sektora objętych badaniami serii SOF. W całym kraju działało ich 18,4 tys. Były one najliczniejszym typem organizacji wśród stowarzyszeń. Oprócz nich działała jeszcze grupa 6,3 tys. organizacji, które jako główną dziedzinę swojej działalności wskazały *sport, turystykę, rekreację i hobby*. Były to przeważnie typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (93%), ale zdarzały się także fundacje (7%). Status OPP posiadało 6% stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych oraz 8% pozostałych organizacji sportowych i rekreacyjnych.

Mapa 2. Stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe według województw.

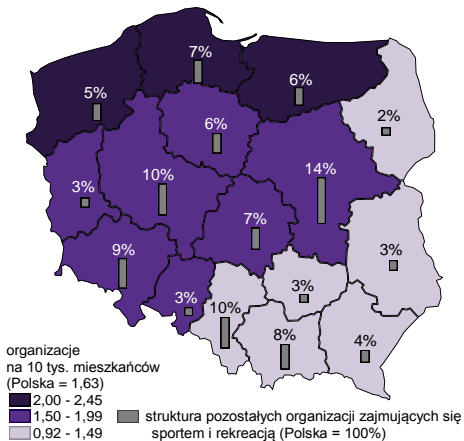

Ogólnie rzecz biorąc organizacje sportowe najczęściej swoje siedziby miały w województwach: mazowieckim, małopolskim, śląskim, wielkopolskim, dolnośląskim i podkarpackim (łącznie ponad połowa wszystkich stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych oraz ponad połowa pozostałych organizacji działających w obszarze sportu i rekreacji). Województwa z najmniejszą liczbą klubów sportowych i związków sportowych to opolskie i świętokrzyskie (po niespełna 3%), zaś w województwie podlaskim najmniej było pozostałych organizacji sportowych i rekreacyjnych (2%). Zupełnie inaczej kształtowała się dostępność tych organizacji dla ludności. Jeśli chodzi

o stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe, to najwięcej na 10 tys. mieszkańców było ich w województwie podkarpackim (6,8), a najmniej w województwie mazowieckim (3,7). Pozostałe organizacje sportowe i rekreacyjne były natomiast najbardziej dostępne w województwie warmińsko-mazurskim (2,4), najmniej zaś w województwie lubelskim (0,9).

⁶ Prezentowane w charakterystykach miary statystyczne (średnie, mediany) opisujące liczbę członków, osób pracujących społecznie, pracujących oraz wysokość przychodów zostały obliczone w oparciu o dane od jednostek, wśród których występowało dane zjawisko.

Mapa 3. Pozostałe organizacje zajmujące się sportem i rekreacją według województw.

Wśród stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych przeważały jednostki mające swoje siedziby w miastach (58%). Przewaga ta była jeszcze bardziej widoczna w grupie pozostałych organizacji sportowych i rekreacyjnych (73% z nich znajdowało się w miastach).

Ogółem organizacje sportowe posiadały dość dużą bazę członkowską – łącznie około 2,3 mln osób. Choć liczba członków w stowarzyszeniach kultury fizycznej przeciętnie wynosiła 72 osoby, to jednak w połowie z nich liczba zrzeszonych osób nie przekraczała 35.

W pozostałych organizacjach sportowych i rekreacyjnych zróżnicowanie bazy

członkowskiej było jeszcze większe, średnia liczba ich członków wyniosła 163 osoby, podczas gdy w połowie z nich liczba członków nie przekraczała 30.

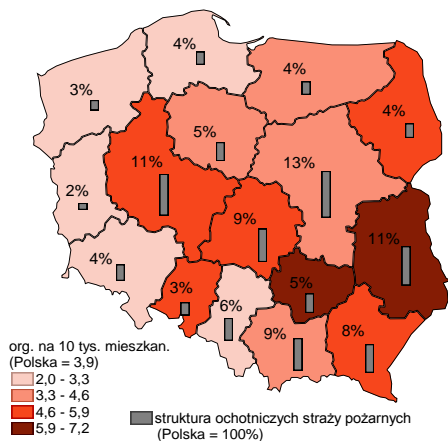
W ramach stowarzyszeń kultury fizycznej, związków sportowych oraz innych organizacji sportowych lub rekreacyjnych, w których występowała praca społeczna (87%), średnio bezpłatnie pracowało 27 osób. Niezależnie od pracy społecznej, co trzecia organizacja sportowa zatrudniała personel płatny, 27% zatrudniało wyłącznie na umowy cywilnoprawne, a 10% w ramach stosunku pracy.

Około 4/5 zbiorowości stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych deklarowało, że w 2010 r. miało przychody. Średnia kwota przychodów dla organizacji, które wykazały przychody wyniosła 163 tys. zł, jednak połowa z nich dysponowała budżetem nie wyższym niż 28 tys. zł. Największy udział w strukturze ich przychodów miały środki nierynkowe (49%), a wśród nich te, które pochodziły ze źródeł publicznych (41%). Niespełna 43% sumy przychodów pochodziło ze źródeł rynkowych (w tym 21% z odpłatnej działalności statutowej i 17% z działalności gospodarczej). Należy jednak zaznaczyć, że tylko 5% stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych miało przychody z działalności gospodarczej, zaś 23% pobierało nieprzekraczające kosztów opłaty za dobra lub usługi związane z misją organizacji. Wśród pozostałych organizacji sportowych i rekreacyjnych średnie przychody wyniosły 189 tys. zł, ale połowa jednostek pozyskała w 2010 r. nie więcej niż 15 tys. zł. Większość przychodów (53%) pochodziło ze źródeł rynkowych, zwłaszcza uzyskiwanych w ramach działalności gospodarczej (31%), przy czym należy podkreślić, że tylko 8% podmiotów wykazało środki pochodzące z takiej działalności. Co trzecia organizacja pozyskiwała środki z odpłatnej działalności statutowej, z której przychody stanowiły 1/5 ich budżetu.

OCHOTNICZE STRAŻE POŻARNE

Ochotnicze strażysze pożarsne (OSP) w 2010 r. stanowiły 19% wszystkich badanych organizacji trzeciego sektora. W całym kraju działało ich 14,8 tys.⁷, z czego jedynie 1% posiadał status OPP. Wśród zbadanych organizacji trzeciego sektora jednostki OSP pod względem liczebności uplasowały się na drugim miejscu, zaraz po stowarzyszeniach kultury fizycznej, związkach sportowych i pozostałych organizacjach działających w obszarze sportu i rekreacji.

Mapa 4. Ochotnicze strażysze pożarsne według województw.

Najwięcej OSP znajdowało się w województwach: mazowieckim (13%), wielkopolskim oraz lubelskim (po 11%). Natomiast najmniejszy odsetek występował na obszarze województwa lubuskiego (2%). Jeśli wziąć pod uwagę liczbę mieszkańców poszczególnych województw to najzasobniejsze w ten rodzaj stowarzyszeń okazało się województwo lubelskie, gdzie na 10 tys. mieszkańców przypadało 7,2 OSP, a najuboższe – województwo śląskie, gdzie analogiczny wskaźnik wyniósł 2,0. Przeciętnie w skali Polski na 10 tys. mieszkańców przypadało 3,9 ochotniczych straży pożarsnych.

Ochotnicze strażysze pożarsne umiejscowione były głównie na terenach wiejskich (91%). Jednostki, których siedziby mieściły się w miastach stanowiły odpowiednio: 5% w gminach miejsko-wiejskich oraz po 2% w gminach miejskich i miastach na prawach powiatu. Taki rozkład geograficzny zdecydowanie odróżnia OSP (podobnie jak kółka rolnicze) od pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora, spośród których większość mieściła się na terenie miast. Działalność ochotniczych straży ma charakter lokalny. Aż 89% jednostek OSP swym zasięgiem działania obejmowało maksymalnie obszar powiatu, z tego większość nie wykraczała poza teren jednej gminy. Średnia liczba członków OSP w 2010 r. wyniosła 38 osób, a połowa straży miała nie mniej niż 32 członków. I ten właśnie potencjał członkowski okazał się najważniejszym zasobem, na którym OSP opierały swoją działalność. Korzystanie z pracy społecznej potwierdziły prawie wszystkie OSP (92%). Praca ta stanowiła aż 81% z szacowanej na 3,5 tys. etatów

⁷ Według danych MSW na koniec 2010 r. działało 16,4 tys. jednostek OSP tj. 0,6 tys. więcej niż liczba OSP wpisana do rejestru REGON. Jednostki nieposiadające numeru REGON w praktyce nie mogą samodzielnie funkcjonować w obrocie gospodarczym.

przeliczeniowych całości pracy wykonywanej w OSP. Jedynie 7% straży korzystało z pracy płatnej, przy czym była to praca głównie w oparciu o umowy cywilnoprawne.⁸ Zdecydowana większość OSP (89%) deklarowała, że w ciągu 2010 roku uzyskała przychody. Średnio OSP, która miała przychody, dysponowała rocznym budżetem na poziomie 31 tys. zł, przy czym połowa z jednostek miała do dyspozycji nie więcej niż 8 tys. zł. Największą część sumy ich budżetów stanowiły przychody nierynkowe (74%), głównie pochodzące ze źródeł publicznych (62%), natomiast środki o charakterze rynkowym stanowiły 18%, zaś udział składek członkowskich wyniósł 4%. Choć większość przychodów OSP pochodziło ze źródeł publicznych to tylko połowa z nich wykazała ten rodzaj przychodów. Sytuacja ta może mieć związek z tym, że główna działalność OSP – ochrona przeciwpożarowa - mieści się w ramach zadań własnych gmin i dlatego jej koszty (np. utrzymanie i obsługa remizy, pojazdów oraz sprzętu gaśniczego) są bezpośrednio pokrywane przez jednostki samorządu terytorialnego. Ochotnicze straże pożarne rzadko deklarowały prowadzenie działalności odpłatnej (6% wykazało przychody z odpłatnej działalności statutowej, a 5% - z działalności gospodarczej).

STOWARZYSZENIA I FUNDACJE ZAJMUJĄCE SIĘ KULTURĄ I SZTUKĄ

W 2010 r. wśród badanych organizacji trzeciego sektora było blisko 9,0 tys. stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz fundacji, które jako główną dziedzinę działalności statutowej wskazały *kulturę i sztukę*; stanowiły one 11% zbiorowości objętej badaniami SOF-1 i SOF-4. Wśród organizacji zajmujących się *kulturą i sztuką* dominowały stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (82%), fundacje natomiast stanowiły 18%. Mimo to działanie w obszarze *kultury i sztuki* było dwukrotnie częstsze wśród fundacji (22%) niż wśród stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (11%). Co dziesiąta organizacja działająca w obszarze *kultury i sztuki* posiadała status OPP.

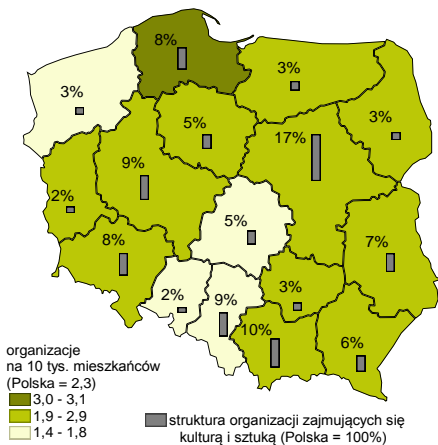
Zdecydowana większość organizacji „kulturalnych” miała swoją siedzibę w miastach (79%), w tym w miastach na prawach powiatu (53%), a ponad dwa razy mniej na terenach wiejskich (21%). Struktura liczebności organizacji zajmujących się głównie kulturą i sztuką w podziale na województwa wskazuje, że najwięcej takich organizacji działało w województwach: mazowieckim (17%), małopolskim (10%), wielkopolskim oraz śląskim (po 9%), najmniej zaś - w opolskim oraz lubuskim (po 2%).

Przeciętnie w kraju w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców działało 2,3 organizacji „kulturalnych”. Najwyższe natężenie tego wskaźnika odnotowano w województwie pomorskim (3,1 organizacji), najniższe zaś w zachodniopomorskim (1,4).

Organizacje działające w dziedzinie kultury i sztuki częściej niż inne miały szeroki zasięg działania. Co piąta z nich obejmowała swoją działalnością teren całego kraju, a 15% wykraczało poza jego granice.

⁸ Warto jednakże pamiętać, że oprócz opisanych powyżej rodzajów pracy wykonywanej w oparciu o własne zasoby, straże korzystały także z pracy osób zatrudnionych przez administrację samorządową w celu wspierania działalności przeciwpożarowej (np. kierownicy aut strażackich).

Mapa 5. Stowarzyszenia i fundacje zajmujące się kulturą i sztuką według województw.

Organizacje „kulturalne” zrzeszały na koniec 2010 r. łącznie blisko 923 tys. członków. Średnia liczba członków przypadająca na jedną organizację wyniosła 104 osoby, ale połowa organizacji miała nie więcej niż 24 członków. Korzystanie z pracy społecznej wykazało 86% omawianych organizacji. Praca społeczna wykonywana w tych organizacjach przez blisko 174 tys. osób odpowiadała 4,9 tys. etatów przeliczeniowych. Wymiar pracy świadczonej w oparciu o umowy cywilnoprawne był wyższy i stanowił 9,6 tys. etatów przeliczeniowych, zaś przeciętne zatrudnienie w ramach umów o pracę wyniosło tylko 3,4 tys. etatów.

Uzyskiwanie przychodów w 2010 r. potwierdziło 91% jednostek zajmujących się kulturą i sztuką, przy czym najczęściej organizacje deklarowały uzyskiwanie środków o charakterze nierynkowym (75%), rzadziej zaś o charakterze rynkowym (44%). Choć odsetki organizacji, które otrzymywały środki ze źródeł nierynkowych publicznych oraz niepublicznych były zbliżone (odpowiednio 54% i 53%) to wyraźnie większa część sumy przychodów nierynkowych pochodziła ze źródeł publicznych (41%) niż z darowizn, zbiórek publicznych itp. (11%). Istotne jest też to, że w ramach środków publicznych ponad połowa pochodziła ze źródeł zagranicznych, funduszy europejskich. Udział środków europejskich i innych publicznych zagranicznych był dwukrotnie wyższy w organizacjach działających w obszarze kultury i sztuki niż przeciętnie we wszystkich badanych organizacjach trzeciego sektora. Przychody rynkowe stanowiły 37% sumy przychodów i pochodziły z odpłatnej działalności statutowej (prowadziło 31% organizacji) lub działalności gospodarczej (deklarowanej przez 8% organizacji).

Średnie przychody organizacji zajmujących się kulturą i sztuką w 2010 r. wyniosły prawie 225 tys. zł i były one zdecydowanie mniejsze niż średnia dla całej zbiorowości badanych organizacji trzeciego sektora mających przychody. Ponadto wśród organizacji „kulturalnych” dominowały podmioty, których przychody były naprawdę niewielkie - mediana przychodów wyniosła 18 tys., czyli że połowa organizacji działających w zakresie kultury lub sztuki miała budżet nieprzekraczający 8% ww. średniej kwoty.

W działalności organizacji pomocy społecznej, rynku pracy, usług społecznych i aktywizujących ważną rolę odgrywała praca społeczna - korzystało z niej 89% podmiotów. Choć łączna liczba ich wolontariuszy (258 tys. osób) stanowiła jedynie 1/10 wszystkich osób pracujących społecznie w badanych organizacjach trzeciego sektora to suma wygenerowanych przez te osoby etatów przeliczeniowych (7,1 tys.) stanowiła ponad 1/5 pracy społecznej świadczonej we wszystkich objętych badaniami SOF podmiotach non-profit.

Zdecydowana większość jednostek trzeciego sektora zajmujących się pomocą społeczną i usługami socjalnymi lub rynkiem pracy i aktywizacją zawodową potwierdziła uzyskiwanie przychodów w 2010 r. (95%). Średnia ich wartość — obliczona dla jednostek posiadających przychody — wyniosła 457 tys. zł. Należy jednak zaznaczyć, że podobnie jak w przypadku wielu omawianych tu grup podmiotów również i w tych organizacjach było bardzo duże zróżnicowanie pod względem wysokości uzyskiwanych środków. Poziom przychodów, który nie został przekroczony przez połowę opisywanych organizacji był prawie 11-krotnie niższy od średniej i wyniósł 43 tys. zł. Większe dysproporcje pomiędzy porównywanymi miarami wystąpiły tylko wśród trzech grup organizacji, działających w dziedzinach: ochrona praw i rzecznictwo, ochrona środowiska oraz kultura i sztuka.

Należy także wspomnieć, że tylko niewielka część jednostek zajmujących się pomocą społeczną lub rynkiem pracy wypracowywała przychody za pomocą odpłatnej działalności statutowej (16%) lub działalności gospodarczej (6%). Z działalności rynkowej pochodziło 21% sumy przychodów tych organizacji, czyli był to prawie o połowę mniejszy udział niż w całej badanej zbiorowości trzeciego sektora (40%). Ponadprzeciętne znaczenie miały natomiast środki pochodzące z źródeł publicznych – stanowiły aż 51% wszystkich środków organizacji pomocowych i aktywizujących. Ten udział lokował je pod względem „uzależnienia” od środków publicznych na drugim miejscu, zaraz po OSP.

STOWARZYSZENIA I FUNDACJE ZAJMUJĄCE SIĘ EDUKACJĄ, WYCHOWANIEM LUB DZIAŁALNOŚCIĄ NAUKOWO-BADAWCZĄ

W 2010 r. działało prawie 5,9 tys. stowarzyszeń, podobnych organizacji społecznych i fundacji, które zajmowały się przede wszystkim edukacją, wychowaniem lub działalnością naukowo-badawczą⁹. Jednostki te stanowiły ponad 7% wśród wszystkich objętych badaniami podmiotów trzeciego sektora. Wśród podmiotów działających w tym obszarze dominowały stowarzyszenia i organizacje społeczne (78%) nad fundacjami (22%), które jednak były nadreprezentowane w tej grupie (udział fundacji w całej badanej zbiorowości wynosił 9%). Status OPP posiadało 16% jednostek z grupy omawianych organizacji.

W zbiorowości podmiotów prowadzących głównie działalność edukacyjną, wychowawczą lub naukowo-badawczą ważną grupę stanowiły te, które prowadziły szkoły i inne placówki

⁹ Liczba ta nie uwzględnia społecznych podmiotów wyznaniowych prowadzących działalność edukacyjną, wychowawczą lub naukowo-badawczą.

przekraczała 20 osób. Odsetek organizacji działających w obszarze ochrony zdrowia, które korzystały z pracy społecznej, wynosił 85%, a średnia liczba osób zaangażowanych w ten rodzaj pracy - 99. W sumie praca społeczna w tych podmiotach odpowiadała 2,1 tys. etatów. Nieco więcej etatów przeliczeniowych generowało zatrudnienie w oparciu o umowy cywilnoprawne (3,1 tys.), natomiast największe znaczenie miała praca personelu zatrudnionego na umowę o pracę (8,7 tys. etatów).

Nieco ponad połowa omawianych podmiotów (53%) nie korzystała z pracy płatnej. Natomiast spośród jednostek, które z takiej pracy korzystały, co druga organizacja robiła to wyłącznie na podstawie umów cywilnoprawnych. Dla podmiotów działających w obszarze ochrony zdrowia, które zatrudniały na umowy o pracę, średnia liczba pracowników wyniosła 15 osób, co było o 1/3 wyższą wartością niż w przypadku ogółu badanych organizacji trzeciego sektora.

Spośród badanych organizacji zajmujących się ochroną zdrowia w 2010 r. prawie 95% potwierdziło uzyskiwanie przychodów. Średnia wartość przychodów wynosiła 625 tys. zł, a mediana tj. wartość, której nie przekraczały przychody połowy omawianych organizacji - 50,5 tys. zł.

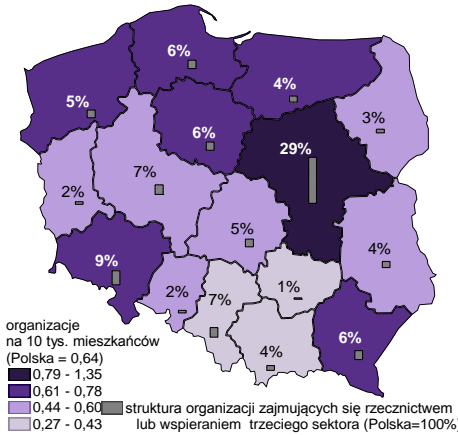
Co druga organizacja „zdrowotna” wykazywała wpływy z nierynkowych źródeł publicznych, a 2/3 deklaroowało, że otrzymało środki pochodzące z nierynkowych źródeł niepublicznych. Tylko co piąta organizacja uzyskiwała przychody ze sprzedaży, z czego 7% - z działalności gospodarczej, a 14% - z odpłatnej działalności statutowej. Specyficzną cechą struktury przychodów organizacji „zdrowotnych” był 6-krotnie wyższy udział środków pochodzących z zamówień publicznych (19%) oraz odpisu z 1% podatku (11%) niż wśród całej badanej zbiorowości trzeciego sektora, a także 5-krotnie wyższy udział środków ze zbiorok publicznych (5%).

STOWARZYSZENIA I FUNDACJE ZAJMUJĄCE SIĘ RZECZNICTWEM LUB WSPIERANIEM TRZECIEGO SEKTORA

W 2010 r. było 2,5 tys. stowarzyszeń, podobnych organizacji społecznych i fundacji, które jako główne pole swojej aktywności wskazały działania w obszarach: *prawo i jego ochrona, prawa człowieka oraz wsparcie dla instytucji, organizacji pozarządowych i inicjatyw obywatelskich*. Stanowiły one 3% wszystkich podmiotów badanego trzeciego sektora. W grupie tej przeważały typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (76%) chociaż udział fundacji był relatywnie wysoki (24%). Status OPP posiadało 14% z tych podmiotów.

Organizacje aktywne w obszarze rzecznictwa lub wspierania trzeciego sektora wyraźnie częściej niż inne grupy podmiotów trzeciego sektora zajmowały się *mobilizowaniem, edukowaniem opinii publicznej (37%), animowaniem współpracy między organizacjami/instytucjami (36%), reprezentowaniem oraz ochroną praw członków jednostki lub jej podopiecznych, a także innych grup ludzi, społeczeństwa, środowiska naturalnego, organizacji, instytucji, firm (29%)*.

Mapa 9. Stowarzyszenia i fundacje zajmujące się rzecznictwem lub wspieraniem trzeciego sektora według województw.

Prawie 1/3 tych organizacji miała swoje siedziby w województwie mazowieckim. Kolejne województwa z wysokimi odsetkami omawianych podmiotów to województwo dolnośląskie (9%) oraz śląskie (7%). Natomiast najniższą wartością tego wskaźnika charakteryzowało się województwo świętokrzyskie (1%) oraz województwa lubuskie i opolskie (po 2%). Prawie 63% organizacji rzeczniczych lub wspierających trzeci sektor miało swoje siedziby w miastach na prawach powiatu, w tym 22% w samej Warszawie, a tylko 8% na obszarach wiejskich.

Prawie 3/4 omawianych organizacji zrzeszało osoby fizyczne. Podmioty te miały bardzo wysoką średnią liczbę członków (603 osoby); była to druga

najwyższa wartość wśród omawianych grup organizacji. Co zaskakujące mediana liczby członków wśród organizacji rzeczniczych lub wspierających trzeci sektor wyniosła zaledwie 19 osób i tym samym była o 1/3 niższa niż w całej badanej zbiorowości.

Prawie 80% omawianych organizacji prowadzących działania na rzecz ochrony praw i rzecznictwa potwierdziło, że korzystało z pracy społecznej. Średnia liczba osób angażujących się w taką pracę w jednej organizacji wynosiła 43 osoby.

Przeciętne przychody organizacji rzeczniczych lub wspierających trzeci sektor wyniosły 619 tys. zł i były ponad dwukrotnie większe niż średnia dla ogółu badanych podmiotów, jednak mediana była zdecydowanie niższa i wyniosła 43 tys. zł. Większość przychodów organizacji rzeczniczych lub wspierających trzeci sektor stanowiły przychody o charakterze nierynkowym (52%), przy czym głównie były to środki ze źródeł publicznych (33%), a zaskakująco niewielki udział miały przychody od administracji samorządowej (4% wszystkich przychodów). Specyficznym elementem struktury przychodów tych organizacji był najwyższy wśród wszystkich omawianych grup podmiotów udział środków pochodzących z darowizn i grantów od podmiotów niepublicznych (19%).

KOŁA ŁOWIECKIE

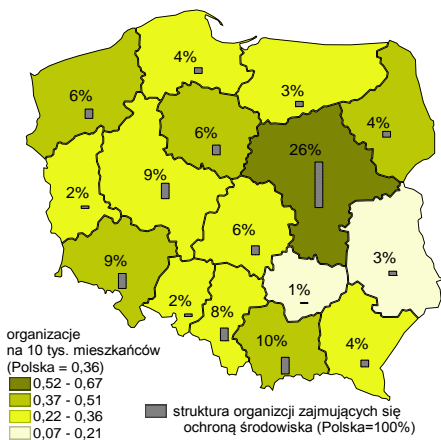
W 2010 r. działało około 2,5 tys. kół łowieckich. Stanowiły one 3% ogólnej liczby badanych organizacji trzeciego sektora, a jednocześnie tworzyły 98% grupy organizacji społecznych podobnych do stowarzyszeń.

zbiorowości kół łowieckich w porównaniu z bardzo zróżnicowaną pod tym względem całą zbiorowością badanych podmiotów trzeciego sektora.

STOWARZYSZENIA I FUNDACJE ZAJMUJĄCE SIĘ OCHRONĄ ŚRODOWISKA

W 2010 r. wśród badanych organizacji trzeciego sektora było 1,4 tys. aktywnych stowarzyszeń, podobnych organizacji społecznych i fundacji (2%), które jako główne pole swojej działalności wskazały ochronę środowiska¹⁰. Organizacje działające w tym obszarze to typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (2/3) oraz fundacje (1/3). Status OPP posiadało 15% z nich - o 9 p.proc. więcej niż w zbiorowości wszystkich badanych organizacji trzeciego sektora.

Mapa 11. Stowarzyszenia i fundacje zajmujące się ochroną środowiska według województw.

Trzy czwarte organizacji zajmujących się ochroną środowiska miało swoje siedziby w miastach, w tym połowa w miastach na prawach powiatu. Rozmieszczenie organizacji tego typu według województw wskazuje, że najczęściej miało swoje siedziby w województwach: mazowieckim (26%), małopolskim (10%) i wielkopolskim (9%), zaś najmniej w województwach: świętokrzyskim (1%), lubuskim oraz opolskim (po 2%). Natężenie liczby organizacji działających na rzecz ochrony środowiska mierzone liczbą organizacji na 10 tys. mieszkańców wynosiło w 2010 r. 0,4 w skali kraju i największe było w województwie mazowieckim (0,7) oraz zachodniopomorskim (0,5), a najmniejsze

w województwie świętokrzyskim (0,1) i lubelskim (0,2).

Zbiorowość tych organizacji charakteryzowała się wysoką średnią liczbą członków (436 osób) przy występującej jednocześnie dużo niższej medianie (21 członków). Tak duża dysproporcja tych parametrów (różnica 21-krotna) świadczy o dużym rozwarstwieniu bazy członkowskiej w tej zbiorowości.

Z pracy społecznej korzystało 84% omawianych podmiotów, a z pracy płatnej - 44%, w tym 27% zatrudniało na podstawie umów o pracę. Całość pracy wykonywanej w organizacjach działających na rzecz ochrony środowiska w 2010 r. to około 4,9 tys. etatów przeliczeniowych, z czego praca społeczna stanowiła 1/4, praca etatowa - połowę, a zatrudnienie pozaetatowe prawie 1/4. Dla organizacji ekologicznych charakterystyczne jest to, że wśród ich pracowników nadreprezentowane były osoby z niepełnosprawnościami

¹⁰ Z grupy tej zostały wyłączone koła łowieckie, które są prezentowane oddzielnie.

- stanowiły one 28% etatowych pracowników, podczas gdy w ogólnej liczbie pracowników badanych podmiotów trzeciego sektora osoby niepełnosprawne stanowiły 11% zatrudnionych.

Prawie wszystkie organizacje działające w obszarze ochrony środowiska miały w 2010 r. przychody (93%). Ich średnia wartość wyniosła 381 tys. zł, zaś mediana była 10-krotnie niższa. Środki o charakterze nierynkowym stanowiły 41% przychodów organizacji ekologicznych, a wpływy z działalności gospodarczej i odpłatnej statutowej – 32%. Składki członkowskie, które były wskazywane, jako źródło przychodów przez 2/3 omawianych organizacji, miały 16% udział w strukturze przychodów. Lokowało to organizacje zajmujące się ochroną środowiska na trzecim miejscu, pod względem skali udziału składek członkowskich w przychodach ogółem, po kołach łowieckich a także po organizacjach samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców.

SPOŁECZNE PODMIOTY WYZNANIOWE ORAZ INNE ORGANIZACJE ZAJMUJĄCE SIĘ RELIGIĄ

W 2010 r. na terenie całego kraju aktywnych było 1,8 tys. jednostek Kościoła Katolickiego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych, które prowadziły działalność o charakterze społecznym oraz 0,4 tys. stowarzyszeń i fundacji, które wskazały religię, jako główne pole swojej działalności. Stanowiły one łącznie niespełna 3% zbiorowości badanych podmiotów trzeciego sektora.

Wśród społecznych podmiotów wyznaniowych i innych organizacji religijnych jednostki posiadające status OPP stanowiły tylko 6% tj. o 3 p.proc mniej niż analogiczny wskaźnik dla wszystkich podmiotów badanych za pomocą formularzy SOF.

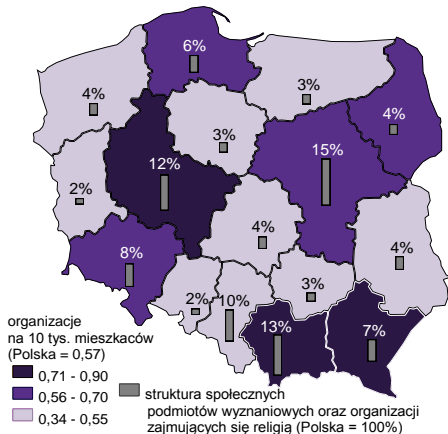
W omawianej grupie podmiotów najliczniej reprezentowane były jednostki świadczące usługi społeczne, najczęściej w zakresie: edukacji i wychowania (38%), pomocy społecznej i humanitarnej (23%), ochrony zdrowia (6%) oraz kultury i sztuki (5%). Liczną grupę stanowiły również podmioty, które jako najważniejszą dziedzinę działalności wskazały działalność religijną (23%).

Najczęściej społeczne podmioty wyznaniowe i organizacje „religijne” prowadziły różnego typu placówki, głównie edukacyjne (przedszkola, szkoły), opiekuńcze (żłobki, domy dziecka, domy pomocy społecznej) czy zakłady opieki zdrowotnej (sanatoria, przychodnie, poradnie, hospicja). Najliczniej reprezentowane były szkoły i placówki edukacyjne, według danych z Systemu Informacji Oświatowej w roku szkolnym 2010/2011 działało 0,7 tys. takich placówek, dla których organem prowadzącym była organizacja wyznaniowa, a ponad połowę z nich stanowiły przedszkola.

Największą liczbą społecznych podmiotów wyznaniowych i innych organizacji religijnych przypadającą na 10 tys. mieszkańców charakteryzowały się województwa: małopolskie (0,9), podkarpackie oraz wielkopolskie (po 0,8). Najmniejsza wartość tego wskaźnika wystąpiła natomiast w województwach: łódzkim i kujawsko-pomorskim (po 0,3), lubuskim oraz lubelskim (po 0,4). Zdecydowaną większość omawianej zbiorowości stanowiły podmioty, których siedziba znajdowała się w gminie miejskiej (82%). Działalność większości omawianych podmiotów (72%) nie wykraczała poza granice województwa, w którym

znajdowała się główna siedziba jednostki. Działalność obejmującą cały kraj lub wykraczającą poza jego granice wykazało odpowiednio 23% oraz 5% podmiotów.

Mapa 12. Społeczne podmioty wyznaniowe oraz organizacje zajmujące się religią według województw.

Społeczne podmioty wyznaniowe oraz organizacje zajmujące się religią charakteryzowały się najwyższym potencjałem finansowym, spośród wszystkich opisywanych grup jednostek. Przychody w 2010 r. wykazało 96% z nich, a całkowita suma uzyskanych środków finansowych wyniosła 2,9 mld zł, co stanowiło 12% funduszy zgromadzonych przez wszystkie badane jednostki trzeciego sektora. W związku z tym, społeczne podmioty wyznaniowe oraz organizacje „religijne” charakteryzowały się również najwyższą średnią wartością przychodów - 1,4 mln zł i stosunkowo wysoką medianą - przychody połowy należących do tej zbiorowości podmiotów były nie mniejsze niż 352 tys. zł.

Największa część funduszy pozyskanych w 2010 r. przez społeczne podmioty wyznaniowe i organizacje religijne pochodziła ze źródeł o charakterze nierynkowym (50%), w tym w największym stopniu przekazane przez organy administracji państwowej (35%). Fundusze z wymienionych źródeł trafiły odpowiednio do 55% oraz 36% omawianych jednostek. Natomiast środki wypracowane w wyniku działalności opartej na mechanizmach rynkowych stanowiły 45% wszystkich uzyskanych przychodów. Spośród nich największy wkład wniosły środki pochodzące z odpłatnej działalności statutowej (21%) oraz działalności gospodarczej (16%).

Społeczne podmioty wyznaniowe i organizacje „religijne” na tle innych grup organizacji trzeciego sektora wyróżniały się również najwyższym odsetkiem jednostek mających pracowników oraz największą przeciętną liczbą zatrudnianych osób. W omawianej zbiorowości aż 72% podmiotów zatrudniało pracowników na podstawie umów o pracę, a 6% wyłącznie na podstawie umów cywilnoprawnych. Ponad połowa z nich dysponowała ponad 5 pracownikami zatrudnionymi na podstawie umów o pracę. Przeciętne zatrudnienie — na podstawie umów o pracę — w omawianej grupie wyniosło aż 24 osoby, chociaż połowa omawianych organizacji nie zatrudniała więcej niż 12 pracowników. W sumie w omawianej zbiorowości pracowało 38,2 tys. etatowych pracowników, co stanowiło 28% wszystkich pracowników zatrudnionych w badanym trzecim sektorze.

Przedstawione powyżej dane wskazują, że omawiane podmioty zarówno pod względem posiadanego potencjału finansowego jak i potencjału zatrudnieniowego stanowiły najsilniejszą ekonomicznie grupę jednostek spośród wszystkich objętych badaniem.

Omawiana zbiorowość podmiotów w porównaniu z pozostałymi organizacjami wyróżniała się również występowaniem najniższego odsetka jednostek posiadających charakter członkowski (30%), a także najniższym udziałem podmiotów potwierdzających korzystanie z pracy społecznej (45%).

ORGANIZACJE SAMORZĄDU GOSPODARCZEGO, ZAWODOWEGO I PRACODAWCÓW, BEZ KÓŁEK ROLNICZYCH

W 2010 r. funkcjonowało 2,1 tys. organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców z wyłączeniem kółek rolniczych. Najlicniejszą podgrupą w tej zbiorowości były samorządy zawodowe (47%), w tym obowiązkowe samorządy zawodów prawniczych i medycznych, samorząd rolników, a także zrzeszenia transportu oraz handlu i usług. Samorząd gospodarczy (cechy rzemieślnicze, izby gospodarcze, izby rzemieślnicze) był drugim, co do udziału w liczbie organizacji, elementem omawianej grupy (39%). Z kolei organizacje pracodawców, w skład których wchodzi związek pracodawców, federacje i konferencje związków pracodawców, stanowiły najmniej liczną część (14%) opisywanej zbiorowości. Wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i organizacji pracodawców prawie nie występowały jednostki posiadające status OPP – było ich mniej niż 0,5%.

Omawiane organizacje najczęściej prowadziły działalność ogólnopolską (88%) i ulokowane były w dużych ośrodkach miejskich – 59% miało siedziby w miastach na prawach powiatu.

Organizacje samorządów zawodowych i gospodarczych oraz pracodawców najczęściej prowadziły działania w zakresie: rolnictwa (24%), edukacji (16%) i usług (13%).

Najwięcej organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego oraz pracodawców miało siedziby w województwie mazowieckim (23%, z czego 2/3 miało siedziby w Warszawie), a następnie w województwie wielkopolskim (11%).

Natężenie liczby organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców mierzone liczbą podmiotów na 10 tys. mieszkańców wyniosło średnio 0,6 i było największe w województwie mazowieckim (0,9) oraz wielkopolskim (0,7).

Potencjał społeczny organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców różnił się od pozostałych organizacji trzeciego sektora. Ogólna liczba wykazanych członkostw¹¹ wyniosła 1,1 mln osób, co stanowiło 10% ogółu członkostw badanych organizacji trzeciego sektora. Relatywnie duża baza członkowska omawianych organizacji wiąże się z obowiązkowym charakterem członkostwa¹² dla osób wykonujących zawody zaufania publicznego np. wszyscy lekarze muszą należeć do izb lekarskich. Opisywana grupa organizacji charakteryzowała się wyraźnym rozwarstwieniem pod względem liczby członkostw. Świadczy o tym 14-krotna różnica między średnią liczbą członków (506 osób), a ich medianą (36 osób). Obligatoryjne członkostwo nie przekładało się na zaangażowanie

¹¹ W zakresie izb rolniczych uwzględniono liczbę wybranych przedstawicieli rolników, a nie wszystkie osoby płacące podatek rolny.

¹² Art. 6 ust.1 ustawy z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich.

ANEKS METODOLOGICZNY

W folderze zostały zaprezentowane połączone wyniki dwóch badań GUS za 2010 rok:

- *Fundacje, stowarzyszenia oraz jednostki organizacyjne Kościoła katolickiego, innych kościołów i związków wyznaniowych* - formularz SOF-1,
- *Organizacje pracodawców oraz samorządu gospodarczego i zawodowego* - formularz SOF-4.

Badaniami tymi objęto zbiorowość wybranych typów organizacji trzeciego sektora, posiadających osobowość prawną¹⁴ oraz jednostek wyodrębnionych w ramach Kościoła katolickiego lub innych kościołów i związków wyznaniowych. Operatem obu badań była Baza Jednostek Statystycznych - baza ta oparta jest na rejestrze REGON i podlega aktualizacji danymi ze źródeł administracyjnych np. z Krajowego Rejestru Sądowego.

Badanie SOF-1 było realizowane jako badanie pełne w określonej grupie podmiotów¹⁵, z pozostałych jednostek wylosowano reprezentacyjną, nieproporcjonalną próbę warstwową¹⁶, tak aby zachowana była reprezentatywność danych w obrębie każdego województwa i formy prawnej. Ustalając wielkość próby założono, że względny błąd standardowy szacowanych parametrów nie powinien przekroczyć 5%. Ostatecznie w kartotece badania znalazło się 32,2 tys. podmiotów, co stanowiło 33% liczebności jednostek w operacie. Natomiast badanie SOF-4 w całości było badaniem pełnym i w związku z tym w jego kartotece znalazło się 6,1 tys. organizacji pracodawców, samorządu gospodarczego i zawodowego.

Badania SOF-1 i SOF-4 były realizowane równolegle, na zbliżonych przedmiotowo formularzach, częściowo wiosną i częściowo jesienią 2011 r. Dane zbierane były przez Urząd Statystyczny w Krakowie metodą papierowo-pocztową (61% złożonych formularzy) oraz elektroniczną poprzez Portal Sprawozdawczy (39%). W sumie zebrano blisko 30 tys. wypełnionych formularzy. Dane te uogólniono na całą populację organizacji, które prowadziły działalność w 2010 r. (80,4 tys.). Do uogólniania wyników wykorzystano dane ze źródeł administracyjnych np. z ZUS.

¹⁴ Objęte badaniem rodzaje podmiotów zostały przedstawione na str. 2, przy okazji omawiania liczebności aktywnych organizacji.

¹⁵ Badaniem pełnym objęto podmioty, które spełniały przynajmniej jeden z następujących warunków: prowadziły działalność gospodarczą, były projektodawcami Europejskiego Funduszu Społecznego, zatrudniały powyżej 9 osób, posiadały status organizacji pożytku publicznego.

¹⁶ Warstwy stanowiły województwa z wydzieleniem miasta stołecznego Warszawy (17 grup) oraz szczególne formy prawne. Społeczne podmioty wyznaniowe ze względu na niewielką liczebność zostały w całości zakwalifikowane do badania. W ramach warstwy stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych – oddzielnie dobierane były OSP, koła łowieckie, stowarzyszenia kultury fizycznej oraz typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne. Po wylosowaniu próby zweryfikowano, czy w próbie znalazła się odpowiednio duża do otrzymania reprezentatywnych danych liczba jednostek z klas zatrudnienia: 0, 1-5, 6-9 i rodzaju gminy, w której jednostka miała siedzibę (miejska, wiejska, miejsko-wiejska).

W ROKU 2013 GUS REALIZUJE NASTĘPUJĄCE BADANIA Z SERII SOF:

- ✓ **SOF-1** Fundacje, stowarzyszenia oraz społeczne jednostki organizacyjne Kościoła katolickiego, innych kościołów i związków wyznaniowych
- ✓ **SOF-3** Partie polityczne
- ✓ **SOF-4** Samorząd gospodarczy i zawodowy oraz organizacje pracodawców

POLECAMY NOWĄ PUBLIKACJĘ GUS:

*Wolontariat w organizacjach i inne formy
pracy niezarobkowej poza gospodarstwem
domowym - 2011*

Tę książkę i inne nasze wydawnictwa
dotyczące badań trzeciego sektora można
bezpłatnie pobrać ze strony internetowej

<http://form.stat.gov.pl/sof/>

